

O'QUVCHILARNI IMLO VA YOZUV KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH MASHQLARINING HUSUSIYATLARI

Zokirov Javohir G'aybullo o'g'li

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

E-mail: jzokirov6@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola o'quvchilarda imlo va yozuv ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan mashqlar majmuasining xususiyatlarini tahlil etadi. Unda imlo va yozuv bo'yicha sistematik yondashuvning zarurligi, dars jarayonida o'quvchilar faoliyatiga yo'naltirilgan, bosqichma-bosqich murakkablashtiriladigan mashqlar tanlanishining ahamiyati ko'rsatib beriladi. Shuningdek, maqolada imlo va yozuv mashqlarini turli metodik usullar, interfaol texnologiyalar hamda adabiy nutq namunalari bilan uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarning yozma nutq madaniyatini, tahlil va izoh berish qobiliyatini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar bayon etiladi. Natijada, imlo va yozuv mashqlarini ta'lim jarayoniga maqsadli va tizimli joriy qilish o'quvchilarning yozish malakalarini mustahkamlash, yozuvda xatoliklarni kamaytirish va mustaqil ijodiy fikrlashini kengaytirishga xizmat qilishi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Imlo, yozuv, yozma nutq ko'nikmalari, rivojlantirish, mashqlar, metodik usullar, interfaol texnologiyalar, adabiy nutq, ijodiy fikrlash, shakllantirish, dars jarayoni, faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv.

Til – jamiyat madaniy hayotining asosiy ko'zgusi, inson fikrini ifodalash, uni boshqalar bilan bo'lishish, o'zaro muloqot qilish va milliy ongini shakllantirish vositasidir. Shu ma'noda yozma nutq malakalari, xususan, imlo va yozuv qoidalarini egallash, yosh avlodning ma'naviy-ma'rifiy taraqqiyotida muhim o'rin tutadi. Bugungi kunda o'quvchilarda aniq va to'g'ri yozish ko'nikmalarini mustahkamlash, nutq madaniyatini boyitish, tahlil qilish va ijodiy yondashish qobiliyatlarini rivojlantirish pedagogik jarayonning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanib bormoqda.

Mazkur maqolada imlo va yozuv bo'yicha nazariy hamda amaliy bilimlar negizida tuzilgan mashqlar majmuasining xususiyatlari chuqur tahlil qilinadi. Jumladan, o'quvchilarning yosh, bilim, idrok va tafakkur darajasidan kelib chiqib, bosqichma-bosqich murakkablashtiriladigan turli metodik usullar hamda interfaol texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati, shuningdek, adabiy nutq namunalari bilan ishlash orqali ijodiy salohiyatni rivojlantirish masalalari ko'rib chiqiladi. Ana shu jihatlar o'quvchilarning imlo va yozish ko'nikmalarini takomillashtirish, yozma nutqdagi xatoliklarni kamaytirish hamda mustaqil fikrlashga undashda muhim omil sifatida maydonga chiqadi.

Ushbu kirish qismi maqolaning tub maqsadi va doirasini belgilab beradi. Asosiy qismda imlo va yozuv mashqlarining xususiyatlari, ularni dars jarayoniga joriy etish strategiyalari hamda kutilayotgan natijalar haqida keng yoritiladi. Natijada, o'qituvchilar va metodistlar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqilib, o'quvchilarning amaliy bilim va ko'nikmalarini boyitishda samarali yondashuvlar taklif qilinadi.

O'quvchilarni imlo va yozuv ko'nikmalarini rivojlantirish mashqlarining xususiyatlari juda muhim mavzu bo'lib, bu o'quvchilarning savodxonligini oshirishda katta rol o'ynaydi. Bu borada mashqlarning turli xil shakllari va usullari mavjud bo'lib, ularning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega. Quyida bu haqda batafsil ma'lumot beraman:

1. Imlo mashqlari:

Diktantlar: Diktantlar imlo qoidalarini mustahkamlashning eng keng tarqalgan usullaridan biridir. Ular turli xil ko'rinishlarda bo'lishi mumkin:

Oddiy diktant: O'qituvchi matnni o'qiydi, o'quvchilar yozadilar.

Izohli diktant: O'quvchilar yozgan so'zlaridagi imlo qoidalarini izohlaydilar.

Tanlab diktant: Berilgan matndan ma'lum bir imlo qoidasiga mos so'zlarni tanlab yozish.

Lug'at diktant: Faqat so'zlar yoki so'z birikmalari o'qiladi.

Imlo lug'atlari bilan ishlash: O'quvchilarni imlo lug'atlaridan foydalanishga o'rgatish, so'zlarning to'g'ri yozilishini tekshirish va mustaqil ravishda xatolarni tuzatish ko'nikmalarini rivojlantirish muhimdir.

Kartochkalar bilan ishlash: Imlo qoidalari yozilgan kartochkalardan foydalanish, ularni guruhlash, juftlash va boshqa o'yinlar orqali imlo qoidalarini mustahkamlash mumkin.

Xatolarni tuzatish mashqlari: Berilgan matndagi imlo xatolarini topish va tuzatish o'quvchilarning diqqatini oshiradi va imlo qoidalarini yaxshiroq eslab qolishga yordam beradi.

Testlar va viktorinalar: Imlo qoidalarini tekshirish uchun testlar va viktorinalardan foydalanish o'quv jarayonini qiziqarliroq qiladi.

2. Yozuv ko'nikmalarini rivojlantirish mashqlari:

Matn tuzish: O'quvchilarga turli janrlarda (hikoya, insho, xat, she'r va boshqalar) matnlar tuzish topshiriladi. Bu ularning fikrlash, ifodalash va yozma nutq ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Reja tuzish: Matn yozishdan oldin reja tuzish o'quvchilarga fikrlarini tartibli bayon etishga yordam beradi.

Matnni tahlil qilish: Berilgan matnni tahlil qilish, uning tuzilishi, uslubi va mazmunini o'rganish o'quvchilarga yaxshi yozuv namunalari bilan o'rnak olishga yordam beradi.

Ijodiy yozuv mashqlari: Erkin mavzuda yozish, rasmiy asosida hikoya tuzish, davomini yozish kabi mashqlar o'quvchilarning fantaziyasini va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Xatolar ustida ishlash: Yozma ishlarda yo'l qo'yilgan xatolarni tahlil qilish va tuzatish o'quvchilarning o'z xatolaridan saboq olishiga yordam beradi.

Mashqlarning umumiy xususiyatlari:

Sistemalilik: Mashqlar tizimli ravishda, oddiydan murakkabga qarab olib borilishi kerak.

Muntazamlik: Imlo va yozuv ko'nikmalarini rivojlantirish uchun mashqlar muntazam ravishda bajarilishi kerak.

Xilma-xillik: Mashqlarning turli xil shakllaridan foydalanish o'quvchilarning qiziqishini saqlab qolishga yordam beradi.

Individuallik: Har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olish va ularga mos mashqlar berish muhimdir.

Amaliylik: Mashqlar o'quvchilarning kundalik hayotida qo'llanilishi mumkin bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi kerak.

Nazorat va baholash: O'quvchilarning erishgan natijalarini nazorat qilish va baholash, ularni rag'batlantirish va keyingi o'rganish yo'nalishlarini belgilash muhimdir.

1. Imlo va yozuv ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan mashqlarni tanlash mezonlari.

O'quvchilarning imlo va yozuv bo'yicha bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish uchun avvalo mashqlarni to'g'ri tanlash va sistemalashtirish zarur. Bunda mashqlar milliy o'quv dasturi va darsliklar mazmuniga hamohang bo'lishi, o'quvchilarning yosh xususiyatlari, bilim darajasi hamda psixologik o'ziga xosliklarini inobatga olish lozim. Shuningdek, mashqlar qiziqarli, maqsadli, amaliy ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilarda mustaqil fikrlash hamda ijodiy yondashuvni rag'batlantirishi muhimdir.

2. Bosqichma-bosqich murakkablashtirish tamoyili.

Imlo va yozuv mashqlari o'quvchilarning rivojlanish bosqichidan kelib chiqib, asta-sekin murakkablashtirib borilishi zarur. Dastlab oddiy matnlar asosida asosiy imlo qoidalari, so'zlarning to'g'ri yozilishi, tinish belgilari qo'llanilishi mashq qilingan bo'lsa, keyingi bosqichlarda mazmunan boy matnlar, turli uslubiy namunalardan foydalanish, asliy matnlarni qayta ishlash, iqtiboslar, keltirishlar, izohlash kabi ko'nikmalar rivojlantirilishi lozim. Shu tariqa, o'quvchilar bosqichma-bosqich cheksiz qoidalar yuklamasi emas, balki mantiqiy va izchil mashqlar zanjiri orqali imlo hamda yozuv malakalarini mustahkamlaydi.

3. Metodik yondashuvlar va interfaol texnologiyalarni qo'llash. Yozuv ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida an'anaviy mashqlar (diktant, ko'chirish, matnni to'ldirish) bilan bir qatorda zamonaviy pedagogik texnologiyalar

va interfaol metodlardan foydalanish samaradorlikni oshiradi. Masalan, klaster, aqliy hujum, munozarali topshiriqlar, rolli o'yinlar, testlar va interaktiv platformalar orqali o'quvchilar ishtirokini kuchaytirish mumkin. Shu tariqa, ular nafaqat imlo qoidalarini yodlab oladi, balki amaliy tarzda qo'llash orqali yozma nutqni tabiiy va ongli ravishda shakllantiradi.

4. Adabiy nutq namunalari va badiiy matnlardan foydalanish.

O'quvchilarning yozma nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda adabiy manbalardan foydalangan holda imlo va uslubiy xatoliklar bilan ishlash muhim o'rin tutadi. Mashqlarga badiiy matnlar, poetik asarlar, maqolalar, hikoyalar, maqollar, topishmoqlar kiritilishi, ular ustida tahlil va muhokama o'tkazilishi, so'z boyligini oshiruvchi topshiriqlar berilishi o'quvchilarning nutq madaniyatini mustahkamlaydi. Bunday yondashuv natijasida o'quvchilar mazmunli, ifodali va uslubiy jihatdan boy matnlar yozishga o'rganadilar.

5. Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv va mustaqil ijodkorlik.

O'quvchilarni mashg'ulot jarayonining markaziga qo'yish, ularni faqat qabul qiluvchilargina emas, balki faol ishtirokchi sifatida shakllantirish imlo va yozuv bo'yicha ko'nikmalarni rivojlantirishda asosiy omillardan biridir. Ular jamoaviy ishlash, o'zaro bahs-munozaralar, matn yaratuvchi sifatida chiqish, matndagi xatolarni topish va tuzatish, yakuniy natijani baholash kabi faoliyat turlarida qatnashish orqali mustaqil fikrlash, ijodiy yondashish, o'z fikrini yozma ravishda aniq ifodalash ko'nikmalarini takomillashtiradilar.

6. Baholash va monitoring tizimi.

Ta'lim jarayonida mashqlarni tanlash va qo'llash samaradorligini aniqlash, imlo va yozuv bo'yicha erishilgan natijalarni monitoring qilib borish, o'quvchilar yutuqlari va kamchiliklarini tahlil qilish, shu asosda mashqlar turini va murakkablik darajasini o'zgartirish zarur. Reyting tizimi, motivatsion sovrinlar, o'z-o'zini baholash, o'zaro baholash kabi mexanizmlar dars samaradorligini oshiradi, o'quvchilarni rag'batlantiradi hamda ularning mas'uliyat hissini kuchaytiradi.

Yuqorida qayd etilgan jihatlar majmuasi imlo va yozuv mashqlarining pedagogik jarayondagi o'rnini mustahkamlab, o'quvchilarning fikrlash, nutq madaniyatini rivojlantirish, ijodiy salohiyatini kengaytirish va to'g'ri yozish ko'nikmalarini puxta shakllantirishga xizmat qiladi. Bunday yondashuv orqali ular nafaqat nazariy bilimga, balki hayotiy ko'nikmalar, ijodiy tafakkur hamda mustaqil nutq madaniyatiga ega bo'lishadi.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarda imlo va yozuv ko'nikmalarini rivojlantirish dars jarayonining muhim yo'nalishlaridan biri sifatida qaralishi lozim. Mazkur jarayon o'quvchilarning lingvistik salohiyatini oshirish, nutq madaniyatini takomillashtirish, mustaqil va ijodiy tafakkurini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Maqolada ko'rib chiqilgan imlo va yozuv mashqlari sistemi bosqichma-bosqich

murakkablashtirish, metodik yondashuvlarni turli interfao texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish, adabiy matnlardan foydalanish, faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv hamda samarali baholash usullari bilan boyitilgan holda taklif etildi.

Natijada, mazkur yondashuvlar asosida tuzilgan mashqlar o'quvchilarning so'z boyligini kengaytirish, yozma ifodaning aniqligini mustahkamlash, to'g'ri imlo va yozuv qoidalarini amaliy o'zlashtirishga xizmat qiladi. Bu esa o'z navbatida, o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini oshirib, ularning mustaqil fikrlashga, ijodkorlikka, tanqidiy tahlil qilishga bo'lgan intilishini kuchaytiradi. Shunday qilib, maqolada ilgari surilgan g'oyalar o'qituvchilarga imlo va yozuv ko'nikmalarini takomillashtirishdagi samarali pedagogik strategiyalarni qo'llashda amaliy yordam berishi, kelajak avlodni nutq madaniyati yuksak, ijodiy va mustaqil tafakkurli shaxslar sifatida tarbiyalashda qo'l kelishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Javohir G'aybullo o'g, Z. (2023). Boshlang'ich Sinf Ona Tili Va OQish Savodxonligi O'rgatish Usullari. *Journal of Innovation, Creativity and Art*, 2(2), 164-168.
2. Javohir G'aybullo o'g, Z. (2024). Types of Exercises Used in Mother Language Lessons of Class 1-4. *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences*, 3(1), 42-45.
3. Javohir G'aybullo o'g, Z. (2024). ONA TILI DARSLARIDA QO'LLANILADIGAN TA'LIM METODLARI TASNIFI. *XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYALAR*, 1(1), 141-144.
4. Javohir G'aybullo o'g, Z. (2023). 1-3-Sinf O'Quvchilariga Ona Tili Va O'Qish Savodxonligi Fanidan Beriladigan Mashqlar Turlari. *Journal of Innovation, Creativity and Art*, 2(2), 161-163.
5. Javohir G'aybullo o'g, Z. (2023). Ona Tili Va OQish Savodxonligi Darslarida Qo'llaniladigan Metodlarning Tasnifi. *Journal of Innovation, Creativity and Art*, 2(2), 180-184.
6. ZOKIROV, J. (2022). BOSHLANG'ICH SINFLAR ONA TILI DARSLIKLARIDA MASHQLARNING XUSUSIYATLARI. " ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 2(2).
7. Zokirov, J. (2023). SIFATLI TA'LIM BERISHDA ZAMONAVIY ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLIGINING ROLI. *Interpretation and researches*, 2(1).

8. Зокиров, Д. (2022). Ona tili va o'qish sav odxonligi darslarida matn ustida ishlash yo'llari. *Современные тенденции инновационного развития науки и образования в глобальном мире*, 1(2), 288-291.

9. Zokirov, J. G. O. (2023). ZAMONAVIY ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI FANINING YANGILANISHI, MAZMUNI VA AHAMIYATI. *Academic research in educational sciences*, 5(NUU conference 3), 90-96.

10. O'g'li, Z. J. G. (2023). ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA KLASTER METODLARIDAN FOYDALANISH. *Science and innovation*, 2(Special Issue 4), 76-79.